

Rakstu sagatavoja Pēteris Blūms Ludzas novada pašvaldības projekta „Kā saglabāt Ludzas pilsētas kultūrvēsturisko mantojumu” ietvaros. Projektu atbalstīja Kultūrkapitāla fonds un Latgales reģiona attīstības aģentūra

10 padomi, kas palīdzēs nepazust vecajai Ludzai. Un jaunajai būt bagātākai.

Ludzas vecpilsēta ir viens no 46 valsts aizsargājamajiem pilsētībūvniecības pieminekļiem Latvijā. Vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļi minami: dzīvojamās ēkas Kr.Barona ielā 10, 11, 30, Tālavijas ielā 37, 39, 43, 44, 46, 53, Tirgus ielā 12, Ludzas Romas katoļu baznīca Jurizdikas pilskalnā, klasiskā stilā celtā Ludzas pareizticīgo baznīca un ebreju sinagoga Mazā Ezerkrasta ielā. Kaut arī vecpilsētas centram ir piešķirts valsts nozīmes pieminekļa statuss, katra no ēkām atsevišķi līdz šim nav tikusi aizsargāta. Projektā pieaicinātais eksperts Pēteris Blūms sagatavoja 10 padomus, kā palīdzēt nepazaudēt veco Ludzu.

1. Tipiskās Ludzas koka mājas raksturo dažas ļoti tipiskas arhitektūras detaļas. Ludzā kādreiz visas mājas bija tradicionālas, jo visi būvēja tā, kā to darīja kaimiņi, tikai nedaudz savādāk un vēl drusku greznāk. Un pilsēta bija ļoti skaista un harmoniska, jo katrs centās izdarīt nedaudz labāk kā kaimiņš un savas mājas uzturēja tīras, koptas un kārtīgas. Ludzas vecajām mājām bija dažas savas īpatnējās rakstura iezīmes:
  - divslīpju jumts, kur slīpums bija kaut kur pa vidu starp stāvu un lēzenu, ne tāds vai šitāds, bet tieši tāds, kā Ludzā taisīja. Tos agrāk sedza ar dēļiem, vēlāk ar papi, tad viņoto azbesta šiferi, tagad katrs kā sanāk un krāsa pēc paša gaumes. Jumts katrai mājai citāds un pilsēta no augšas izskatās kā lupatu deķis. Tad, kad jumti atkal būs kā viens audums, būs arī redzams, ka šajā pilsētā cilvēki prot norunāt un sarunāt. Arī par Ludzai kopīgu jumtu ainavu.
  - Pirms 150 gadiem Ludzā gandrīz visas bija guļbaļķu mājas, pirms gadiem simts lielākā daļa apšūtas ar dēļiem, bet tagad katrs domā pa savam. Arī krāso kā kuram tīk. Parasti jau vispār nekrāso. Un sanāk, ka trīs krāso, bet trešais nē un visa iela liekas nekopta. Gan visā Eiropā, gan Krievijā, gan Ziemeļamerikā pilsētām ir savas fasāžu krāsošanas tradīcijas, jau daudzas paaudzes. Kad Ludzā vienosies par savu fasāžu krāsu izvēli, katra māja varēs iegūt savu krāsu pasi.
  - Ludzas māju logiem vajadzētu ar apmalēm, kas var būt greznākas vai vienkāršākas. Apmāles nav tikai nevajadzīga naudas izdošana, jo, pareizi izgatavotas un pieliktas, tā pasargās logus no ūdens, vēja un aukstuma. Apmāles kādreiz taisīja ar simboliskām zīmēm, kas māju un saimniekus pasargāja un uguns un ļauna, deva pārticību un pēctecību. Tas nemaz nav vecmodīgi, to var izdarīt arī mūsdienīgi. Un vēl – koka logi ir noteikti un regulāri jākrāso!
  - Ludzā daudzus gadsimtus cēla tikai koka mājas, bet mūsdienās, to dara vien retais, toties koka māju paliek aizvien mazāk un retāk. Tās kļūst par retumiem, kas joprojām uztur dzīvu Ludzas seno būvtradīciju. Jo vairāk Ludzā redzēs dēļu fasādes, jo biežāk citur teiks – Ludza, tur ir daudz visādu koka māju!
  - Mājas var būt lecīgas, jaukas, romantiskas, tradicionālas, savdabīgas un arī nekādas. Ludzā „nekādu” māju var iegūt īpašumā vienkārši: jebkurai mājai noplēš visas detaļas, ieliek PVC logus bez dalījuma, fasādi vienlaidus apšuj ar plastmasu, bet uz jumta liek zaļi krāsota skārda dakstiņu imitāciju. Tiks iegūta absolūti bezpersoniska māja bez sejas, bez rakstura, bez piederības. Māja, kurai paiet garām kā neesošai. Nekāda māja.

2. Visgarlaicīgākās ir mājas, kas sienas ir no plikiem silikātķieģeļiem. Tās ļoti izmainās, kļūst mājīgākas, ja ķieģeļu fasādes apmet vai vismaz nokrāso. Arī apmestu māju logiem var būt raksturīgās koka apmales un māja atgūst dzīvesprieku!
3. Ja gribat mūra māju siltināt no ārpuses, dariet to un izdariat pareizi, bet jauno fasādi labāk taisiet no koka dēļiem, logiem un durvīm pielieciet glītas apmales, nogruntējiet, nokrāsojiet un jūsu māja būs vēl viens labs darbs Ludzas nākotnei. Un neaizmirstiet pielikt atpakaļ, atjaunot tos koka rotājumus, kas jūsu mājai bija kopš dzimšanas.
4. Mājas nevar kalpot bez labošanas un uzturēšanas. Mājām ir divi vislielākie ienaidnieki – ūdens un uguns, bet mēs bez tiem nevaram dzīvot. Atrodiet laiku un pārbaudiet, vai nekur netek, nepil, nekarst un nedūmo vietās, kur to nevajag.
5. Mājas ir jākrāso, tas ir jādara regulāri, pretējā gadījumā maksāsiet divtik dārgi par nečaklumu. Koku var nekrāsot, bet bez aizsargkārtas koks sažūst un plaisā. Plaisas piepilda ūdens, tās kļūst dziļākas un koks trupēs. Drīz vien būs jāmaina. Lineļļa kokam ir vislabākā, jo piepilda izkaltētās koka šķiedras ar eļļu un koks neplaisā. Krāsa koku sargās no saules un lietus. Savlaicīgi un pareizi krāsota (vai eļļota) dēļu fasāde kalpos vismaz divas paaudzes, nekrāsota (neļļota) – varbūt gadus 15.
6. Ierīkojiet savai mājai lietus ūdeņu notekas, neļaujiet ūdenim tecēt un šļakstīties uz sienām. Neļaujiet ūdenim krāties peļķēs pie mājas, dzeniet to prom vai savāciet un izmantojiet.
7. Tīriet savu māju jumtus un noteku caurules vismaz reiz gadā - katru rudeni, pēc visu lapu nobiršanas. Tad jūsu notekrenes netecēs un neizlieksies, bet notekcaurules neaizsērēs, neplīsīs! Un pavasarī pārbaudiet, kā jumts pārziemojis. Notekcauruļu šuves labāk likt redzamas, nekā pret sienas pusi, jo tā jūs uzreiz redzēsiet, ja kaut kur tai ir sūce vai plīsums.
8. Nekādā gadījumā neļaujiet ielu remontu laikā paaugstināt ielu seguma līmeni pie savu māju pamatiem, jo tam Nekādā gadījumā nevajadzētu būt mazākam par 20 cm! Vērojiet un prasiet, lai ielas ūdeņi nekrātos un nestāvētu pie jūsu mājas, neveidotu peļķes, jo jūsu mājas fasāde slapjos rudenos, ziemās un pavasaros visu laiku būs slapja un dubļos, bet labot māju vajadzēs par savu naudu!
9. Neierīkojiet puķu dobes tieši pie māju pamatiem! Koka māja sāks bojāties visātrāk tieši tur! Puķu dobes var ierīkot pie betona vai apmestiem mūra pamatiem, kas nav zemāki par 30 cm.
10. Atrodiet sevī atbildi uz jautājumu, kāpēc vecos laikos visas koka mājas cēla no visvienkāršākajiem materiāliem, bet skaistas, izgreznotas? Mana atbilde - viņiem patika dzīvot, viņi tā dzīvot mācīja saviem bērniem, jo dzīvot bez prieka par savu mājvietu ir grūtsirdīgi. Un vēl – viņi saprata, ka dzīvot nav tikai maizes darbs, ēšana, atpūta un TV.

Pašreiz Ludzas vēsturiskā centra apbūves nosacījumi ir noteikti Ludzas pilsētas Teritorijas plānojumā, kuru 2013. gadā aizvietoja Ludzas novada Teritorijas plānojums. Ar šo dokumentu var iepazīties Ludzas novada Būvvaldē vai Ludzas novada pašvaldības mājas lapā. Bet retajam cilvēkam ir vēlme lasīt garus oficiālos dokumentus, līdz ar to var vienkārši padomāt, ka, ja mēs turpināsim vēsturiskajā centrā izmantot nepiemērotus materiālus, noņemsim visus senus logu rotājumus, pārbūvēsim mājas modernajā stilā, no pilsētbūvniecības pieminekļa nekā nepalik. Ja Jums ir jautājumi, ierosinājumi par vēsturiskā centra saglabāšanu, aicinām Jūs uz Ludzas novada Būvvaldi (Raiņa iela 16, 1. stāvs, 106. kabinets) – viņi labprāt atbildēs uz Jūsu jautājumiem.